

Vjebovski Jus Velbesfrimones

SVEČENO OTVORANJE VO SKOPJE
MUZEJOT NA SOVREMENA UMETNOST SVEDOŠTVO ZA MEĠUNARODNATA
SOLIDARNOST

Na 26 juli 1963. straoaten zemjotres go razurna delumno gradot Skopje, glaven grad na Socijalistička Republika Makedonija. Imaše iljadnici žrtvi. Na izminatiot 13 noemvri, godišninata na negovoto osloboduvanje od fašističkiot jarem, Skopje, što se obnovu- va spored urbanističkite šemi na Japonecot Kenzo Tange, go praznu- vaše svečenoto otvoraanje na Muzejot na savremena umetnost, delo na trojca polski arhitekti: V. Kliševski, J. Mokšinski i E. Vježbicki, čii proekti ja dobija prvata nagrada na konkursot organiziran od Pol- ska. Ovoj Muzej, kako i onoj vo Belgrad proektiran od Jugoslovenot Ivan Antik otvoren 1965., se do denes edinstvenite specijalno izgradeni realizacija od ovoj karakter vo nekoja socijalistička zemja.

Plus toa, Skopje može isto taka da se gordee što poseduva edna navistina meġunarodna i reprezentativna kolekcija na najzma- čajnite umetnički tendencii pojaveni po vtorata Svetska vojna, pri- vilegija što vpročem ja deli so Zagreb kade arhitektot Vjenceslav Rihter gi proučuva planovite za idniot Muzej na savremena umetnost, tret od ovoj vid vo Jugoslavija. Pokraj osobeno pogodnite uslovi za kulturen razvitok vo Skopje pred zemjotresot, tragičniot nastan od 1963. e biten za kolekcijata poradi isključitelnoto dviženje na solidarnost što go pobudi vo svetot. I navistina, posle kata- strofata, rečisi iljada umetnici od 40 zemji mu ispratija na postradaniot grad poveke od dve iljadi slici, skulpturi, objekti, crteži i grafiki. Ovie podaroci, ušte pred otvoraanje na Muzejot, bea regularno izlagani i kataloški obrabotuvani, nešto što i denes prodolžuva... Seto toa zaedno, no i blagodarejki na razbiranje

od strana na odgovorni politički i kulturni ličnosti od Makedonija i Jugoslavija, go ovozmoži sozdavanjeto na ovoj nov meğunaroden umetnički centar.

Delo i svedoštvoto za solidarnost na umetnicite od celiot svet, no i na poveke organizaciji kako AIAP i ICOM, ili na Majskiot salon, na raznovidni komiteti za pomoš , ili na poedinci, Muzejot na sovremena umetnost vo Skopje, ne ke možeše da bide ona što stana denes, bez rabotata i entuzijazmot na negoviot direktor Boris Petkovski, koj znael da koordinira i usoglasi najraznovidni inicijativi, da pottikne i sozdade sorabotnici i najposle, da izraboti progarama na dejstvuvanje. Pokraj grižata za održuvanjeto na postojanata postavka na podaroci, Petkovski se stremi da sozdade od ovoj Muzej, mesto za sredba i razmena na estetski istražuvanja vo Jugoslavija i stranstvo, preku samostojni i grupni izložbi, muzički i poetski priredbi, proekcii na filmovi, predavanja ... Niz ovie mnoguvidni manifestacii, Muzejot si stava za zadača da sozdade aktivna sorabotka od segašnite vrski so umetnicite dariteli. Vo ova perspektiva, Boris Petkovski predviduva i intervencija na Muzejot vo samiot život na gradot Skopje, bilo vo urbanizmot, arhitekturata, periodičnata i postojanata animacija, koncepcijata i dekoracijata na javnite zgradi i pogolemite zafati. Nabrgu, eden Meğunaroden simpozium ke se obide da gi ispita konkretnite uslovi za ova intervencija na umetnicite vo gradot i da ja postavi vrz zakonska osnova.

Izgraden vrz moderni muzeološki principii, Muzejot na sovremena umetnost vo Skopje e formiran okolu eden impluvium i e na nekolku nivoi što ovozmožuvaat raznovidni funkcii. So svojot volumen od beton, drvo i staklo, toj dominira nad gradot, a niz širokote otvori, noke možat da se vidat osvetlenite kupoli na

džamiite i stariot most na Vardar, srede mnogubojnite ritmovi na neonskite firmi.

Večerta na svečenoto otvoraenje, uglednata publika, neobično razdvižena, ljubopitna, vniematelna i predimno mlada, spontano insistiraše da se vklučii vo voobičeenite ceremonii, bez i najmal protokol. Govorite na Boris Petkovski i profesorot Blaže Koneski-pretседatel na Makedonskata akademija na naukite i umetnostite, vo neposredna blizina na skalite i pred dinamičnata i izvonredna slika na Rene Divije ("Uran II" 1966), vo surovata svetlina na televiziskite kameri.

Najgolemiot del od skulpturite se rasporedeni vo prizemjeto okolu kvadratniot bazen obikolen od golemi zastakleni otvori. Taka e edno mobile na Calder, eden reljef na Demeni, tupanicata vo čest na Crnata sila od Rabaskal, Aždi, Marta Pan, Zomaini, Stali, Tešigahara, Žan Spiteris, a vo sosedstvo se skulpturite na Jugoslovenite: Bakič, Gabul, Olga Jančič, Oto Logo, Kosta Angeli Radovani, Petar Hadži Boškov ili Dušan Džamonja so eden vid na zidna tapiserija izvedena vo metal. Bidejki aranžiranjeto na delata kako vo slikarstvoto, taka i vo skulpturata, proizleguva od estetskite kriteriumi, ne osvrnuvajki se voopšto nacionalnite granici. Isto taka za 430 dela što možat da se izložat vo Muzejot, da se osvrneme na katalogot, za da go citirame mnogubrojnoto učestvo na osobeno ona na Jugoslavija (137), na Francija (81), na Italija (40), na Polska (23), na Čehoslovačka (19), kon koi se pridružuvaat SAD, Velika Britanija, Španija, Danska, Japan itn.

Nekolku slikari go nadopolnuvaat izborot na skulpturata: Hartung i Ana Eva Bergman, Divije, a ponatamu e izložena grupa na naivni umetnici so Defrank, Rabuzin, Naumovski. Vo širokiot hodnik sledat crtežite i gvaševite na Mortensen, Duse, Manesje,

Leže, dodek a grafikite se smesteni v posebna pointimna sala. Među drugite da gi spomeneme grafičkite listovi na: Estev, Bazen, Lirsa, Mason, Mesažje, Hartung, Perli, Vedova, Vos, Bertolo, Sugai, Džasper Džons, Jirži Jon, Alena Kūčerova, Šutej, Robert Relfeld, Nevjestik...

Na gorniot sprat, vsušnost posveten na slikarstvoto, se potrduva ušte poveke megunarodniot karakter na postavkata. Pokraj "Glava na žena" od Pikaso (1963), snažno ~~ko~~ arhitekturirana i kontrasna, edna žestoka "Bitka" na Pinjon i se sprotivstavuva na ona na Petar Lubarda. Na drugo mesto, simboličniot grafizam na Lam vodi dijalog so edna žestoka kaligrafska figura na Alešinski. Figuracijata ja raspaluva svojata hromatska snaga kaj Puže, Vajs, Atila, fantastičnite vizii ~~ka~~ Veličkovič, Franta, Čemerski. Kaj Arnez i Kanogar taa e dramski oboena, a vkameneta vo naivniot realizam na Generalič i Hegeđušič i vo nadrealna klima kaj Spase Kunoski. Na drugo pano, Šuštaršič, Barukelo, Ivkovič i Zaimovič gi nabrojuvaat izrazite na svojot figurativen rečnik, dodeka pak Milares ja fiksira brutalnosta na našata epoha vo eden tragičen i mačen asamblaž (Mutilado de Paz, 1965).

Na drugite zidovi se izdvoeni strukturite na Dejrol, Vazareli, istražuvanjata na Párasinos, M. B. Protič, Dmitrienko, Domo, Bis, Musik i Jan Kotik, a delata na Mesažje, ⁱZak, Hoziason i Žile, d'Arkanđelo i Kristo se združeni ili konfrontirani. Na drugo mesto, se grupirani vo podelni celini što možat da se sporeduvat ako ne po nivnata motivacija, barem po nivniot način: ekspresivniot lirizam snažno usoglasen vo potegot na Sužaj, Marfen, Mihajlovič, Kosa Bokšan; hromatskite strukturiranja na Belgard, Staževski, Morison, ili seriskite na Alviani, Rihter, Picelj, ^{grubo} Damnjanovič; ~~seriskite~~ obrabotenate materija kaj Alberto Buri,

Šaršun, Petar Mazev, Čestmir Kafka, a istražuvana so vizionersko čuvstvo kaj Petlevski i transponirana vo nefigurativni ikoni kaj Bernik, Kondovski i Vozarevič.

Među mnogubrojnite tendencii zastapeni vo Skopje, bi trebalo da gi spomeneme kako primeri: Sirvaž i Denoaje, Bžožovski i Mogens Andersen, Guruzo i Murtik, Marko Čelebonovič i Jan Zrzavi, Alfred Lenica i Bocolini, ~~ix~~, Vostan, Gamara, Dajez... Ovoj estetski ~~ek~~ eklektizam, što može bi nekoj bi se obidel da go kritikova, naoga svoje opravdovanje vo ona merka vo koja toj stanuva vo Skopje izvor na informaciji, otvoraње kon umetničkite aktivnosti vo svetot. Isto taka, kolekcijata vo Muzejot na sovremena umetnost, stanuva patokaz za idnite inicijativi na makedonskiot glaven grad.

Na poslednive vpročem ne im nedostasuva širina, što go potvrduvaat i mnogubrojnite porački i ambicioznite konkursi što im se nudat na umetnicite. Eden među niv, skulptorot Jordan Grabul, roden 1925. vo Prilep, i koj veќе napravil desetina monumentalni trudovi, ja dobiva prvata nagrada za proekt na pametnikot posveten na borbata za ~~osloboduvanje~~ nacionalno osloboduvanje vo Makedonija. Toj će bide podignat 1973. vo Kruševo, kade 1903. e formirana prvata socijalistička republika na Balkanot, što traela 10 dena, opirajki se hrabro na turskite osvojuvači.

Proektot na Grabul ne može da se odдели od negovoto skulptorsko istražuvanje, orientirano kon elementarni volumeni, elastični vsi široki linii, kako znaci rašireni vo prostorot. Pametnikot će ima izgled na betonska kupola, konstruirana na samata zemja i visoka 25 metri. So mnogubrojnite vsečeni zenitalni i stranični otvori vo vid na ispupčenja, će liči na jadro, no isto taka i na mina ili na spacijalen mehanizam. Vo sekoj slučaj, formuliranjeto na isti ot e poveќе amblematično odošto simbolično. Kako divovski

znak izdignat vo okolniot prostor, toj predviduva i svečen vnatrešen prostor, mesto za sobiranje, kade čovekot ќе se pronajde sebe si i ќе se sozeme vo svetlinata što go obleva so oboenite snopovi od poliesterski pločki isprepletani vo vid na vitraž, vo programiranata muzika i poezija. Pristapot e ovozmožen so blag pat bočno na ridot, naglasen so golemi prsteni od skršeni verigi.

So svoeto plastično i političko značenje, proizlezeno od istorijata i kulturata na makedonskiot narod, ~~pametnikot~~ ~~maxfrabulixkepridonesse~~ so nj konciznosta i cvrstinata na upotrebite sredstva, pametnikot na Grabul ќе pridonese i za napredokot na modernata umetnost vo Jugoslavija.

Raul-Jean Moulin
RAUL-ZAN MULEN

Les lettres françaises, dekemvri

1970, Pariz